

פרשת וירא

בענין היתר חלב לישראל ולב"נ

בכורות (ו,ב) וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי, הצד לאסור חלב טהורה, או משום דדם נעכר ונעשה חלב, אז יש בו משום איסור דם, או משום דליכא מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא, והאי חלב כי אבר מן החי הוא משום דהוי כאבר מן החי. והק' שם בשטמ"ק למה לא נלמד מפרשתינו שכתוב "ויקח חלב וחמאה ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם" איך האכיל אאע"ה להאורחים חלב אלא ע"כ שחלב מותר. ותי' שסבור שהם ב"נ ואיסור אכילת חלב אינו מן הז' מצוות שב"נ מזהרים עליהם. ועי' במהרי"ט אלגזי (בספרו על מס' בכורות) פרק ראשון אות ב [ז] שהק' בשלמא למ"ד שהה"א לאסור חלב משום דדם נעכר ונעשה חלב ניחא דהא קי"ל כרבנן (סנהדרין נט,א) דב"נ מותר בדם, אבל למ"ד משום אבר מן החי א"כ אם חלב אסור לישראל אז גם לב"נ אסור.

היה אפשר לתרץ [וכן תי' הגרש"ק בספרו האלף לך שלמה יו"ד סי' שכב] דב"נ אף שמוזהר על אבר מן החי אבל אינו מוזהר על בשר מן החי. דהרי לפי ר"י (חולין קב,ב) בשר מן החי נלמד מ"ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" א"כ דווקא ישראל מוזהר ולא ב"נ.

אבל כבר דחה המהריט"א תי' זה, שהרי הר"מ פ"ט מהל' מלכים הי"א כבר פסק להדיא שגם בשר מן החי אסור לב"נ. [ואף שהכס"מ הק' עליו מההיא דר"י אבל הלח"מ כבר הגין עליו עי"ש] יש אחרונים שתי' (הגהת מצפה איתן, אור חדש בפתיחה למס' קידושין, וע"ע במשך חכמה בפרשתינו) שאאע"ה האכילם חלב מבת פקועה וממילא אין כאן איסור אבר מן החי דבת פקועה מותרת בלי שחיטה. [וראיתי מקשים על תי' זה דזה יתרץ רק למ"ד משום בשר מן החי אבל למ"ד דם נעכר ונעשה חלב מאי איכא למימר. אבל אינו ק' דלמ"ד משום דם לא היה ק' כלל דדם לא נאסר לב"נ.]

והנה המריט"א (שם אות ב [ו]) דן בחלב של בת פקועה שנתבשל עם בשר האם יש בו משום איסור בשר בחלב. עי"ש שהביא ראיה מסוגיא דבכורות (שם) שרצה הגמ' להוכיח מזה שאסרה התורה רק בשר בחלב, שחלב לבד מותר. וק' דילמא צריך קרא לאסור בשר בחלב בת פקועה דאי משום איסור חלב ליכא, אלא ע"כ שאליבא דאמת חלב בת פקועה מותר עם בשר.

אבל עי' בס' נחלת צבי (מבעל הפתחי תשובה) הובא בשו"ע מהדורת פרידמן יו"ד סי' פז (באוצר מפרשים אות יח) וכו"ה בשו"ת ח"ס חיו"ד סי' יד שיש לדחות הראיה, דלא מיבעי למ"ד דחלב אסור משום דם א"כ א"א לומר דמיירי הפסוק בחלב בת פקועה דא"כ אין היתר להחלב בלי הבשר דדם של בת פקועה לא הותר. אלא אפילו למ"ד משום בשר מן החי ג"כ א"א לומר שהפסוק מיירי בחלב של בת פקועה ורק עם בשר אסור, שהרי כ' הר"ן לחולין כה,א דה"ט דדם בת פקועה לא הותר דמידי דמשקה לא הותר משום דכתיב "כל בבהמה תאכלו", א"כ ה"ה חלב דהוי נמי משקה א"כ ליכא היתר של בת פקועה.

[אבל אם זה נכון א"א לתרץ כהאחרונים הנ"ל דלכן לא מוכיחים מאאע"ה שהאכילם חלב דמיירי בחלב ב"פ דאין היתר ב"פ חל על חלב]

ועי"ע בהגהת הגרע"א ליו"ד סי' פז סעי' ו' שג"כ דן בזה להתיר, ומסביר עפ"י דרשת הגמ' בחולין קיג,ב כתיב "חלב אמו" ודרשינן ולא חלב שחוטה, א"כ בת פקועה שנחשב כשחוטה אין חלב שלה אסור בבשר. וכ"כ בשעה"מ פ"ג מהל' איסור"מ הי"א עי"ש.

אבל עי' בשו"ת נובי"ת חיו"ד סי' לו שחולק וסובר שגם בחלב בת פקועה יש איסור בשר בחלב. והא דטענו האחרונים דהוי כמו חלב שחוטה מביא הנו"ב מרש"י בד"ה ולא בחלב שחוטה דאמו משמע הראויה להיות אם ולא משנשחטה עכ"ל. הרי לן דאין הפטור מחמת שהבהמה נשחטה (ואז

היה אפשר לכלול גם בת פקועה) אלא משום שאינה ראויה ליהיות אם, ובת פקועה ראויה להיות אם כדאמרין בחולין דף ע"ה ע"ב דמתיר בבנו ובן עד סוף כל הדורות.

בעיקר השאלה האם חלב בת פקועה מותר עם בשר עי' בס' אתון דאורייתא סי' יד שרוצה לתלות בנידון אחר לגמרי. דהנה דנו האחרונים בגדר ההיתר של בת פקועה האם הוי כאילו נשחט הוולד או דילמא שהוולד נותר בלי שחיטה מדין "כל בבהמה". בתחילה מוכיח האתון דאורייתא מזה שגם עובר מתה מותרת, ע"כ שהוי היתר בעלמא דאם נאמר דהוי גדר שחיטה על העובר א"כ איך הותר איסור נבילה, אלא ע"כ דהוי היתר בעלמא על כל מה שנמצא בבהמהכבר הזכרנו דברי הר"ן לחולין (כה,א) דהטעם דדם של בן פקועה אסור משום דכתי' "כל בבהמה תאכלו" לאפוקי משקה, אבל בלא"ה היה דם מותר, ואם נאמר דגדר ההיתר משום דהוי כנשחט העובר מה הה"א דגם הדם הותר הרי שחיטה לא מתיר איסור דם, אלא ע"כ דהוי היתר בעלמא לכל מה שנמצא בבהמה.

אבל עי' ס' שערי יושר שער ב שמביא ראיה להיפך מסוגיא דתמורה דף יא,ב דדנה הגמ' על בהמה שהיא קדוש והעובר חולין למ"ד עובר בהויתו הוא, ושחט האם בעזרה האם עובר משום שחיטת חולין בעזרה. והגמ' גם דנה מקרה הפוכה שהעובר קדוש והאם חולין האם יש בשחיטתה משום שחוטי חוץ. ואם נאמר דאין כאן אלא היתר בעלמא דכל הנמצא בבהמה הותר מה הה"א שיעבור על שחוטי חוץ או על חולין בעזרה מחמת העובר. אלא ע"כ שיש כאן "שחיטה" על העובר א"כ שייך לומר דהוי שחוטי חוץ ושחיטת חולין בעזרה.

[עוד יש להכח מהא דכ' הר"מ פ"א מהל' שחיטה ה"י שמותר לשחוט את המעוברת (ואין בו משום שחיטת אותו ואת בנו) משום דעובר ירך אמו. ואם נאמר דאין כאן "שחיטה" לעובר מה הה"א שיהיה אסור משום אותו ואת בנו]

מסקנת הגרש"ק הוא שב' הדינים קיימים, ואע"פ שאין כאן אלא פסוק אחד י"ל דזה שנחשב כשחיטה לא צריך קרא, דהטעם שנחשב שחיטה להוולד הוא משום עובר ירך אמו, ואפילו למ"ד לאו ירך אמו היינו שכלפי האם לא נחשב העובר כאבר אבל כלפי העובר היות והיא תלויה באם בוודאי נחשב חלק מהאם. עי"ש שמוכיח את זה מדברי הר"מ, ואכמ"ל.

לפי"ז כ' בס' אתון דאורייתא דאם נאמר דבת פקועה נחשב כשחוט אז אפשר לומר דחלב שלה מותר משום "ולא חלב שחוטה" אבל אם נאמר דאינו אלא היתר בעלמא א"כ לא מקרי "חלב שחוטה" ואין חלבה מותר.

[ועי' בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קל שחולק על מהריט"א מכח סוגיא דחולין עד,ב דנחלקו מר זוטרא ורב אשי האם אפשר לפדות חמור בשה בת פקועה. דעת מר זוטרא דאין לפדות דהוי כבישראל בדיקולא ר"א חולק וסובר דשפיר פודין כיון "דרהיט ואזיל" שה קרינא ביה. ומסביר הבית יצחק דנחלקו בחקירה הנ"ל שמר זוטרא סובר דהוי כאילו נשחט ולכן א"א לפדות בו אבל ר"א סובר דהוי היתר בעלמא ולכן שפיר פודין בו. א"כ כיון שהר"מ פי"ב מהל' ביכרים ה"ט פסק דפודין הרי לן דאינו נחשב כשחוט וממילא חלבה אסור בבשר. ולפי"ז מיושב ג"כ וההיא דתמורה די"ל שהסוגיא שם הולך כמר זוטרא אבל אנחנו פוסקים כר"א. אבל יותר נראה שגם ר"א מודה בעיקר שנחשב שחוט אבל הוא סובר היות והשה "רהיט ואזיל" א"א לומר דלא מקרי שה, ולכן שפיר פודין בו.

והנה השטמ"ק שם מביא מירושלמי (ועי' משך חכמה בפרשתינו שמביא את זה מפסיקתא) דמשה רבינו ע"ה טען למלאכים שאינם ראויין לתורה שכתוב בו "לא תבשל גדי בחלב אמו" והם אכלו בשר בחלב אצל אברהם. א"כ יש לדון על תירוץ האחרונים שהאכילם חלב בת פקועה. דתינח להשיטות שחלב בת פקועה אסור בבשר נחא שהאכילם חלב בת פקועה, אבל להשיטות דחלב בת פקועה מותר בבשר אז א"א לומר שאע"ה האכילם חלב מבת פקועה דא"כ לא היה למרע"ה טענה על המלאכים.

לעיקר קושית מהריט"א האיך האכילם חלב למ"ד דחלב הוי אבר מן החי יש שתירצו (כריתי ופליתי סי' פא ס"ז) שזה שכתוב בגמ' דחלב יש בו משום מן החי אין הכוונה מדין בשר מן החי

אלא מדין היוצא מן הטמא טמא כמו צירן ורוטבן (שמוזכר בסוגיא לפני זה). ולפי"ז ליכא קושיא כלל שזה פשוט וברור שאין לב"נ איסור של יוצא מן הטמא, ולכן שפיר האכילם חלב ואין להוכיח מאאע"ה שחלב מותר לנו.

ועי"ע בהגהת רע"א (הודפס בשו"ע מהדורת טלמן) לשו"ע או"ח סי' שצז שג"כ נקט שאין כוונת הגמ' לבשר מה"ח אלא לדין יוצא מן הטמא, ובזה מיישב קושיא למה חלב לא נחשב "מינו" של בשר להשיטות שתלוי בשמא. וכך הבין גם החת"ס ביו"ד סי' ע. ועפי"ז מיישב המנ"ח מצ' תנב (בסוף) למה באמת חלב מותר לב"נ, שהרי אף דלישראל הותר כדאיתא בגמ' אבל מהיכ"ת שב"נ נכלל בהיתר. אבל אם נאמר שכל הה"א הוא מחמת יוצא מן הטמא אז לא היה ה"א שאסור לב"נ. (לפי"ז יש סתירה בדברי החת"ס דבסי' ע כ' דכוונת הגמ' לדין יוצא וא"כ פשוט שלא שייך בב"נ, ואילו בסי' יט כ' שזה שחלב מותר לב"נ נלמד מהא דנתן אאע"ה חלב למלאכים וצ"ע.)

עוד אפשר לומר שהותר להם מטעם "מי איכא מידי דלישראל מותר ולב"נ אסור". אבל תי' זה לא יועיל לשיטת הר"מ שלא פוסק כמ"ד מי איכא מידי.

שוב מצאתי בפרמ"ג בספרו תיבת גומא בפרשתינו שמבואר בדבריו שמבין ממה שהגמ' לומדת מהפסוק "ארץ זבת חלב ודבש" שאם חלב אסור לא היה התורה משבח בו א"י, שזה ראייה שחלב מותר גם לב"נ. היינו דאפילו אם היה נאסר לגוי היה בזה גירעון בשבח הארץ, לכן מותר גם לב"נ. [ועי"ש שמביא דברי הש"ך יו"ד סי' פא ס"ק יב שמבואר שם שמזה שהתיר התורה חלב רואין שרק אבר או בשר מן החי נאסר דהם גוף הבהמה, א"כ ממילא גם לב"נ כך הדין. ועי"ש דמשמע שאפילו לפני שניתנה תורה היה מותר שזה רק גילוי.]

עוד תירצו (הגהת חשק שלמה יו"ד סי' צח מודפס אחרי הל' ריבית) שהאכילם חלב מבהמה שנברא מספר יצירה שאפילו אם חלב אסור זה מותר. אבל עי' פי' המלבים לפרשתינו שאין איסור בב"ח בבשר שנברא בספר יצירה, א"כ שוב לא יתרץ הירושלמי שמרע"ה ענה למלאכים שאכלו בב"ח. ועוד שתי' זה תלוי בדיון גדול איך מתיחסים לדברים שנבראו בספר יצירה. [ידועה ספיקו של הח"צ סי' צג הובא במ"ב האם אדם שנברא בספר יצירה מצטרף למנין. ועי"ע פתחי תשובה סי' סב סק"ב שדן על דברי השל"ה הק' שמפרש שאחי יוסף אכלו אבר מן החי של בהמה שנברא בספר יצירה.]